

Sociale en politieke confrontatie in Zweden

A.F. VAN ZWEEEDEN

Op 4 oktober trokken weer tienduizenden ondernemers en hun aanhangers door de straten van grote en middelgrote steden in Zweden. Ze deden dat om de dag te herdenken waarop een jaar geleden meer dan 75.000 ondernemers in de straten van Stockholm manifesteerden tegen de instelling van de gehate werknemersfondsen. Daags tevoren cirkelde al een vliegtuig boven de stad dat een spandoek achter zich aansleepte met de simpele leus „weg met de fondsen”. Op straat kon je ook heren in keurige costuums tegenkomen met gele buttons op hun revers waarop de tekst „4 oktober: zeg er 'es wat van”.

De Zweedse werkgeversorganisatie SAF wil het ongewoon emotionele verzet van de ondernemers tegen de socialistische aanslag op het kapitaalbezit en de onderne-

mersvrijheid graag levend houden. Je kunt je als buitenlander afvragen wat die nette heren en dames toch eigenlijk bezielt. Economisch gaat het goed in Zweden. De werkgevers hebben niets te mopperen. Er is sprake van een wijdverbreid eerherstel van het ondernemerschap en een opzienbarende verbetering van wat het VNO hier graag het ondernemersklimaat noemt. Een onlangs gehouden enquête onder leidinggevende functionarissen van Zweedse ondernemingen toonde bovendien aan dat zij in grote meerderheid meer voelen voor een sociaal-democratische regering met een sterke minister van financiën (Kjell-Olof Feldt), dan voor een zwak conservatief kabinet. Sven Wallgren, voorzitter van de Zweedse Industrie Federatie zei onlangs op een congres van bankiers en beleggingsa-

nalisten in Stockholm dat er de laatste paar jaar een „dramatische en gunstige wending is gekomen in de houding tegenover het bedrijfsleven en het maken van winsten”. Het Zweden van vandaag maakt, volgen Wallgren, thans een „gezonde herleving van de kapitalistische geest mee”.

Misschien is deze ommekeer wel te danken aan de propagandistische activiteiten van SAF. Een feit is dat deze werkgeversorganisatie een scherp polariserende koers heeft gekozen tegen het verenigde blok van de Sociaal-Democratische Partij, die twee jaar geleden opnieuw aan de macht kwam, en de vakcentrale LO. Jarenlang was het Zweedse systeem van arbeidsverhoudingen een toonbeeld van stabiliteit voor de hele wereld. In de jaren zeventig is een soort erosie opgetreden die samenging met de opkomst van machtscentra die met LO concurreerden. SAF werd eerst geplaagd door een serie wilde stakingen en daarna door conflicten die uit wettelijke beslissingen voortvloeiden. In plaats van een gemeenschappelijk front met LO tegenover de expansionistische neigingen van de staat, zoals SAF en LO in de jaren dertig vormden toen zij in Saltsjöbaden een basisovereenkomst sloten die vooral ten doel had de overheid buiten de deur te houden, zag SAF zich aangevallen door een coalitie van de staat en de vakbeweging. Hier ligt de kern van het besluit van de Zweedse werkgeversorganisatie om haar strategische doelstellingen te politiseren en te proberen direct invloed uit te oefenen op de openbare mening door middel van campagnes en informatieprogramma's.

Het offensief dat de sociaal-democraten

en de vakbeweging inzetten met hun arbeidswetgeving lokte een politiek tegenoffensief van de werkgevers uit. Het symbool van deze strijd werden de werknemersfondsen die door LO en de sociaal-democraten door het parlement werden geslept. De werkgevers zien in deze fondsen – die heel veel lijken op de plannen voor vermogensaanwasdeling van het kabinet-Den Uyl – niets anders dan een middel van de vakbeweging om aan eisen van haar achterban te voldoen die anders in strijd zouden zijn met de organisatie en de tradities van LO. Via deze fondsen, waarin een deel van de overwinst van ondernemingen moet worden gestort, hoopt de vakcentrale binnen enkele decennia de meerderheid in de grootste en belangrijkste Zweedse ondernemingen te verwerven. Het opmerkelijke succes van de sociaal-democraten met de bestrijding van de economische depressie wordt door SAF afgedaan met gering-schattende opmerkingen over de nadruk die op de exporterende sectoren wordt gelegd. Dat begon met de devaluatie van de Zweedse kroon die, zo moet SAF toegeven, geleid heeft tot hogere winsten en een uitstekend perspectief voor vergroting van de uitvoer, maar die tegelijkertijd een dam opwierp tegen de sterke druk voor verandering die van onderop komt. Als gevolg van die druk is er nu in Zweden een situatie ontstaan waarin er niet langer sprake is van een centrale macht in de loononderhandelingen.

De „derde weg” die de regering-Palme twee jaar geleden koos om de Zweedse economie uit het dal van de recessie te redden wordt door SAF afgedaan als een soort conserverende politiek die noodzakelijke veranderingen in de sociaal-economische structuur van het land tegenhoudt. Er wordt in Zweden een sociaal-economische discussie gevoerd die het spiegelbeeld lijkt van het debat in ons land over de vraag of het exportscenario van het kabinet-Lubbers al dan niet leidt tot een scheve verhouding tussen een krachtige exportsector en noodlijdende consumptiegoederenindustrie die in hoofdzaak op de binnenlandse markt is gericht. Met enige afgunst kijken de Zweedse werkgevers naar de conservatieve Nederlandse regering die het toch maar aandurft de overheidsfinanciën te saneren door een hard bezuinigingsbeleid. Palme heeft zijn derde weg juist geproclameerd om aan te tonen dat een economisch herstelbeleid kan worden gevoerd, zonder het sociale systeem te ontmantelen. Nog onlangs zei de Zweedse premier: „Wij weigeren het neo-liberale recept te aanvaarden van meer werkloosheid en besnoeiingen op sociale uitkeringen. Wij vertrouwen op onze samenwerking met de vakbonden en hun gevoel voor verantwoordelijkheid. Ons doel is herstel van volledige werkgelegenheid en handhaving van de sociale zekerheid”.

Er zijn naast tegenstellingen, ook opmerkelijke overeenkomsten tussen de ontwikkelingen in Zweden en Nederland. De afbrokkelende macht van de centrale organisaties van werkgevers en werknemers is een verschijnsel dat ook in ons land leidt tot uitholling van de invloed van centrale

advies- en overleginstituties als SER en Stichting van de Arbeid, en tot een verschuiving van de collectieve onderhandelingen naar bedrijfstakken en ondernemingen. SAF en LO beschikken evenmin meer over het mandaat van hun leden om uit hun naam over lonen en arbeidsvoorwaarden te onderhandelen als FNV, CNV, MHP, VNO en NCW. Ook in Zweden zien we de opkomst van sterke ambtenarenorganisaties wier belangen soms niet helemaal samenvallen met die van de bonden in de marktsector. We hebben dat in ons land nog onlangs kunnen aanschouwen op het congres van de FNV waar de ambtenarenbond ABVA/Kabo een gemeenschappelijke strategie gericht op het verwezenlijken van de 32-urige werkweek in 1990 dwarsboomde. Ook in Zweden staat de vakbeweging voor een dilemma. Als zij haar leden aan zich wil binden zal zij haar activiteiten moeten decentraliseren. Haar historisch bepaalde gecentraliseerde structuur maakt het echter moeilijk om haar organisatie te veranderen (dat geldt ook voor de vakbeweging in ons land). De arbeidsmarktorganisaties in Zweden beschikken niet meer

over de machtsmiddelen om de bij hen aangesloten verenigingen, vakbonden en individuele leden te disciplineren zoals zij dat konden toen zij van het centrum uit de arbeidsmarkt konden beheersen.

In Zweden verwachten waarnemers van de arbeidsverhoudingen dat de conflicten op de arbeidsmarkt in de komende jaren zullen voortkomen uit spanningen tussen de uiteenlopende belangen en machtsstructuren van de particuliere en openbare sector. De arbeidsmarkt in Zweden wordt steeds meer gedomineerd door witteboordwerkers die behoefte hebben aan vakorganisaties die hun op hun werkplaats van dienst kunnen zijn. Ze hebben minder belangstelling voor het machtsspel op centraal niveau. Dit zijn ook bekende geluiden voor Nederland. Na het akkoord van november 1982 in de Stichting van de Arbeid hebben werkgevers en werknemers ook in ons land gekozen voor decentralisatie van de collectieve onderhandelingen, in de eerste plaats om nieuwe centralistische ingrepen van de overheid te voorkomen.

A.F. van Zweeden